

Tin Lemac

DISFEMISTIČKA ULEGNUĆA I EUFEMISTIČKA PORAVNANJA PJESNIČKOGA TEKSTA TATJANE GROMAČE

Tin Lemac, Zagreb, izvorni znanstveni članak

UDK 821.163.42.09 Gromača, T.

Rad se temelji na istraživanju figurativnog (tropološkoga) sloja pjesničkog teksta Tatjane Gromače. Dosadašnja su čitanja ovoga teksta uglavnom bila vođena književnoteorijskim i književnokritičkim opisom njegove cjeline kontekstualizirajući ga u stvarnosno pjesništvo 90-ih godina dvadesetoga stoljeća. Glavna semantička odlika stvarnosnoga pjesničkog jezika je izrazita denotativnost i svi su opisi bili uklopljeni u tu domenu. Segment tropološke analize bi trebao dati naznaku da se ovaj tekst ne može čitati isključivo denotativno, već da bi trebalo obratiti pozornost na konotativni sloj i samim time revalorizirati neke uvide u poetiku ove autorice. U radu su analizirani eufemizmi i disfemizmi kao noseće tropološke komponente tog teksta i iznjedreno je šest tropoloških tipova koji predstavljaju kontaminirane tipove čistih eufemizama i disfemizama. To su metaforički, ironijski i metaforičko-ironijski eufemizmi i hiperbolički, ironijski i metaforički disfemizmi. Ovaj cjelokupni tropološki model se može proširiti i nipošto ne predstavlja čvrst sustav tipova, a njime je otvoren i problem tropološkog i stilističkog modeliranja diskurza Gromačine poetike.

Ključne riječi: *eufemizam; disfemizam; konotacija; stvarnosno pjesništvo; metafora; ironija; hiperbola*

27. prosinca 2006. Što tražim u tekstovima Drugih? Sigurnost, zadanost, fluid, konkretizam, prikrivanje, besmisao, dodir, strepnju, nježnost, jasnoću, nemir, erotiku, sreću, ugodu, razigranost, toplinu, melankoliju, tugu? Ovako nabrojano sve mi se čini suviše matematički. Volim nedorečenosti, nezavršene sluđenosti, onaj osjet kave, smijeh teksta.

Sablić Tomić (2008: 40)

1. Uvod

Pjesništvo Tatjane Gromače¹ predstavlja odvjetak stvarnosnoga pjesništva koje se snažno afirmiralo kao integralni dio stvarnosne književne poetike 90 – tih godina dvadesetoga stoljeća na hrvatskom književnom prostoru. Semiotički okviri stvarnosne poezije otvorili su put u njezino književnoteorijsko proučavanje i poglavito u tematizaciju jedne od njezinih temeljnih poetičkih karakteristika, a to je denotativnost pjesničkog teksta (Vuković 2005) i njegova usmjerenost na *nederivacijski sredi*ni svijet *svakodnevnog diskurza* (Goodman 2008: 21). Stilistička analiza pjesničkoga teksta otvara novo pitanje, tj. preokreće dosadašnje znanje na konotativne raspukline u strukturi teksta. Glavna konotativna uporišta su eufemizmi i disfemizmi, tj. njihova kontaminacija metaforom, ironijom i hiperbolom. Oni se pojavljuju kao smjernice koje vezivanjem za poetiku “*egzistencijalno* beda” služe njegovu stišavanju ili pojačavanju u kodu ograđivanja na osi semantike drugih spomenutih figura kojima su kontaminirani. Ova nas tvrdnja navodi na niz novih problema; definiranje eufemizama i disfemizama i njihovu razradu u lingvističkoj i nelingvističkoj domeni, kontekstualizacija navedenih eufemizama unutar strukturalnih niti stilografije Gromačina pjesničkog teksta, iznjedrenje tropoloških tipova i njihova interpretacija.

Proučavanje disfemizma i eufemizma kao kategorije navodi nas na dva osnovna smjera; prvi bi dakako bio retorički i stilistički², a drugi lingvistički i specijalizirano pragmalingvistički. Stilistička studioznost eufemizma kao figure i eufemizacije kao procesa nije naišla na neki veći odjek u inozemnoj, a ni u slavističkoj i kroatističkoj literaturi. Neki se autori slažu sa starim postavkama antičke retorike i tvrde da je riječ o tropu (Guirad 1964: 16, 78; Škreb – Stamac³ 1986: 261; Katnić-Bakaršić 2001: 312). Molinié (2001: 109) ubraja eufemizam u makrostrukturalne figure udaljujući ga od tropa. Njegova podjela figura je popraćena zavidnim semantičkim uvidom što je osnova za bilo kakvo stilističko promišljanje. Makrostrukturalnim figurama proglašava one koje se mogu recipirati *a priori*, koje se ne nameću trenutnom semantičkom

¹ Riječ je o pjesnikinji koja se pojavila krajem devedesetih godina prošlog stoljeća i početkom milenija. Prvo njezino književno objavljivanje obilježila je pjesnička zbirka *Nešto nije u redu* koja se legitimirala stvarnosnim pjesničkim diskurzom kao dominantom i temeljnim semantičkim i recepcijskim kodom. Njezino kasnije prozno djelo *Crnac* i novinske kolumne ukoričene u knjigu *Bijele vrane* pružile su još mnoštvo diskurzivnih oznaka, no samo letimičan pogled na sve te uratke svjedoči o rasprostriranju silnica stvarnosnoga diskurza u svima trima djelima i prisvajanje istog kao legitimnog ključa razumijevanja prilikom nekog budućeg poetičkog usustavljanja. O stvarnosnoj poeziji i pokušaju njezina poetičkog određenja u diseminiranoj strukturi pjesništva devedesetih i davanja njezinih diskurzivnih oznaka pridonijeli su radovi raznih književnih teoretičara (Bagić, 2002 i 2004, Benčić Rimay 2005, Mićanović, 2000, Mrkonjić, 2006, Perišić, 2000, Sorel, 2006, Vuković 2001 i 2005).

² Ovakva je konstatacija malo zastarjela jer je odavno poznato kako se suvremena stilistika odvojila od antičke retorike, no ne bi se smjelo smetnuti s uma kako je ona većim dijelom i iz nje izrasla.

³ Navedeni autori promatraju eufemizam u tzv. *mikrostrukturama prenesena značenja* i ustanovljuju da se eufemizmom pravi predmet naziva drukčijim imenom čime ga približavaju osnovnoj tropološkoj strukturi, tj. metafori.

prihvatljivošću i ne mogu se izdvojiti iz svojih formalnih struktura što implicira da promjena strukture njihovih formalnih sastavnica ne mijenja strukturu figure. Među takve figure ubraja eufemizam, parafrazu, ironiju, hiperbolu, litotu, dok u mikro-strukturalne figure ubraja trope i objašnjava njihovu čvrstu povezanost s kontekstom. Wales (1990: 158) također ne govori o tropološkoj prirodi eufemizma. Problem tropološkičnosti eufemizma ambivalentno se prostire na polje figurativnoga diskurza. S jedne strane, možemo ga smatrati tropom ako tvori slikoviti izraz (metafora *jesen života* za denotat *starost*), ali i ne moramo (eufemistički standardnojezični leksem *penis* za vulgarizam *kurac*) čime određena sastavnica prelazi iz jedne jezično-stilske funkcije u drugu bez semantičkog obrata, ali dobivanja novih konotacija svojstvenih za taj funkciju.⁴ Disfemizam je obilježen kao tabu – riječ (Allan, Burridge 1991: 17; Allan, Burridge 2001: 12; Katnić-Bakaršić 2001: 251; Pasini 2003: 8; Damjanović 1995: 11) čime se aktivira kulturološka dimenzija ove teme.⁵ Tabu je kulturološka kategorija koja se prvotno vezivala za primitivne zajednice u kontekstu važnosti homogenizacije njihove unutrašnje strukture (tabu iz straha (Schröder, cit. po Pasini 2003: 13) Veći dio tabua vezan je za smrt, bolest, spolno općenje, opscene riječi za određene dijelove tijela, imenovanje (Allan, Burridge 1991). Veći dio tih tabuiziranih područja znatno je eufemiziran i u civilizacijskom miljeu, stoga se postavlja pitanje koliko je disfemizacija i eufemizacija dio mitskoga mišljenja i koliko je civilizacija svoje kolektivno nesvjesno preselila na neke više i prividno oslobođenije razine. Lingvističku razradu eufemizacije primijenjenu na hrvatski jezik razradili su Dinka Pasini (2003) i Branko Kuna (2007). Autorica u svome magisteriju razrađuje proces eufemizacije primijenjen na hrvatski jezik pomoću modela koji su iznijeli Keith Allan i Kate Burridge. Govori kako se oni mogu generirati proširivanjem i skraćivanjem riječi, figurativnim obratima (najčešće pomoću metafore, metonimije, hiperbole i litote) i posuđivanjem iz stranih jezika (Pasini 2003: 49). Kuna (2007) nije sklon interpretaciji ili čak preuzimanju tuđeg modela, već proces eufemizacije provodi kroz strukturalistički filter, objašnjavajući eufemizaciju fonetsko-silabičkim, tvorbenim, leksičkim i semantičkim sredstvima zadovoljavajući pritom svaku jezičnu razinu⁶. Pragmalingvistički aspekt eufemizma je

⁴ Ova je tvrdnja plod spekulacije prirode eufemizma i njihova uklapanja u trope koji počivaju na semantičkom obratu koji najčešće rezultira metaforom kao temeljnom tropološkom strukturuom. Pod pojmom *novih konotacija* podrazumijevamo posebne vrste značenja (Leech, cit. po Raffaelli, 1997, 10). Damjanović (1997: 111) u svojem modeliranju eufemizacije vulgarizama u hrvatskom jeziku daje jedan od modela figurativne prerade zamjenom sintagme koje se sastoje od dvaju ili više neutralnih denotata čiji spoj asocira na zabranu (istaknuo T. L.), npr. *raditi one stvari – seksualni čin*. Taj bi eufemizam bio tropološke naravi, dok su ostali iz njegove podjele (zamjena stranim riječima, denotatima i familijarizacija) semantički “nepreobraćeni”. Ovo je samo približno određenje, naglašavanje i upućivanje na složenu problematiku i može služiti kao poticaj za kasnija promišljanja.

⁵ Problem tabua je kulturološko pitanje i teoretičari eufemizama često obrađuju i tu dimenziju koja je osim lingvističke također jako bitna. Vidi Allan, Burridge, 1991, Allan, Burridge, 2001, Damjanović, 1997.

⁶ Kuna (2007) iznosi neke primjere na svakoj pojedinoj razini (fonetsko – silabičke promjene; udvajanje slogova, tvorbeni postupci; sufiksna tvorba, slaganje, leksička sredstva; modificiranje, pronominalizacija) koje osim semantičke promjene metaforizacije sadrže primjere eufemizama kao metafora, točnije rečeno,

vezan za kategorije kao što su verbalna higijena, lingvistički purizam ili politička korektnost, a samim time i ideološke manipulacije, tj. patvorenja istine i stvarnosti (Allan i BurrIDGE, 2006). Te kategorije se usidruju na polje Griceova načela suradnje kojima je obilježen svaki razgovor i koji je obilježen maksimama kvalitete (istinitosti), kvantitete (vremenske duljine), odnosa (korespondencija govorenog i teme o kojoj se govori) i načina (bez dvosmislenosti i verbalnog pretjerivanja) (Grice 1987: 57). Eufemizacija se može pragmatički promatrati i u kontekstu Yuleove teorije obraza (Yule, cit. po Kuna 2007: 98) po kojoj se vlastita slika o sebi u stvarnosti postavlja na dva načina; pozitivan je onaj kojim želimo biti prihvaćeni kao članovi skupine, a negativan onaj koji obilježava želja za samostalnošću i slobodom i bijeg od konvencija koje nameću drugi. Pasini (2003: 48), vezujući eufemizaciju i teoriju obraza, naglašava kako uporabom eufemizma možemo spasiti tuđi, ali i potvrditi svoj obraz čime se logičnim nameće tvrdnja kako situacije gdje je izražena veća pristojnost traže i veću uporabu eufemizama.

2. Legitimnost jedne analize – čemu?

Svaka analiza i interpretacija nekoga zadanog predloška postavlja pitanje vlastite legitimnosti. Prethodno je poglavlje dalo nekoliko osnovnih naznaka eufemizama, a sad se trebamo osvrnuti na problem eufemizama u Gromačinoj poeziji. Kako artikulirati ovaj problem? Da bi se problematika kontekstualizirala i uvela u semantičke mreže koju nam nudi predložak Gromačine poezije, potrebno je približno pokušati odrediti okvire stilografije njezina teksta. Njezin je tekst većim dijelom satkan na kodu razgovornog i novinarskoga funkcionalnog stila. Tom se tvrdnjom otvara središnje uporište problematike književnoumjetničkoga funkcionalnog stila i njegove posebnosti ili sustava nastalog premreženjem svih ostalih funkcionalnih stilova.⁷ Uvažavajući sva mišljenja o

leksemskih metafora. Time se približavaju eufemizama i metafora što dakako ne dovodi do njihova izjednačenja, ali daje i prilog mogućoj tropološkoj prirodi eufemizma. Njegova podjela eufemizama na leksičke i kontekstne (2007, 100) doprinosi njihovoj razradi na pragmatičkoj i općelingvističkoj osi, ali ne rješava njihovu tropološku ili netropološku prirodu.

⁷ Josip Silić (2006: 89) opisuje karakteristike svakog od funkcionalnih stilova u relaciji *jezik kao sustav – jezik kao standard*. Branko Tošović (1988: 135) govori kako neki ne smatraju književnoumjetnički stil zasebnim funkcionalnim stilom, ali radi svoje izrazito izdiferenciran i iscrpan opis njega kao takvog uvodeći pojam ekspresema kao osnovne jedinice koja je njegova *differentia specifica*, Krunoslav Pranjić (1968: 75) također opisuje posebitosti tog stila *per se*, Anđela Frančić, Lana Hudeček i Milica Mihaljević (2006: 233) smatraju kako je književnoumjetnički stil stil standardnoga jezika sa svojim specifikama opisujući ga, Krešimir Bagić smatra kako on ne može pripadati funkcionalnim stilovima standardnoga jezika (istaknuo T. L.) i kako je zaštićen kavezom jezičnog ekskluzivizma i obično nerazrješive semantike približavajući se pritom Silićevu pojmu jezika kao sustava, tj. domene beskonačne jezične slobode *per definitionem* (Bagić 2004: 19). Na to mu je bespredmetnom kritikom, o trostoljetnom postojanju i razvoju hrvatskog standardnog jezika u djelima hrvatskih pisaca odgovorila Lana Hudeček (2005: 65), (nije li odveć ambiciozno tvrditi da je sve u skladu sa standardom bez obzira na pozamašnu količinu lingvostilističkih monografija o jezicima raznih pisaca i time svjesno dokidati jezičnu kreativnost pojedinih autora), mogućnosti učenja književnoumjetničkog funkcionalnog stila koji doduše ne profilira pisca, ali suvremeni tečajevi kreativnog pisanja omogućuju

ovoj problematici s nužnom ogradom, priklonit ćemo se misli navedenoj u fusnoti i započeti analizu koja će eufemizaciju pričvrstiti na diskurzivne ravnine razgovornog i novinarskog funkcionalnog stila od čijih je elemenata ovaj tekst generiran. U dosadašnjim opisima razgovornog i novinarskoga funkcionalnog stila autori se načelno slažu govoreći o *razgovornoj gramatici* kao karakteristici prvog (obilata upotreba žargonizama, kolokvijalizama i vulgarizama, izjednačenja instrumentala sredstva i instrumentala društva, narušavanje razlike živog i neživog kod upitno-odnosne zamjenice *koji*, eliptičnost rečenica, nerazlikovanje određenosti i neodređenosti (Silić 2004: 110; Tošović 1989: 250; Frančić, Hudeček, Mihaljević 2006: 240) i novinarskoga funkcionalnog stila kao onoga koji se najviše približava književnoumjetničkom svojom povremenom metaforičnošću i metonimičnošću, a dijeli i neke sličnosti s administrativnim stilom zbog obilate upotrebe administrativizama, npr. *putem* + G (Silić 2006: 125).

3. Razrada eufemističke pozadine teksta

Kao što smo naglasili u ranijem poglavlju, disfemizmi i eufemizmi u ovom tekstu uprisutnjuju konotaciju kao element čime se bitno narušava paradigma isključivoga denotacijskog čitanja stvarnosne poezije. Time se otvara problem tropoloških struktura samoga teksta jer se oni pojavljuju kontaminirani metaforom, hiperbolom ili ironijom.⁸ U taj se problem upisuje i već navedeni problem tvorbe eufemizma tim figurama, ali kako se radi o odvojenim strukturama, tj. tropima nužna je njihova hibridizacija da bi se naglasio sav konotativni (u ovom slučaju tropološki) potencijal teksta. Pojavljuju se hibridne strukture kao što su metaforički eufemizmi, metaforičko-ironijski eufemizmi, ironijski eufemizmi, hiperbolički disfemizmi, metaforički disfemizmi i ironijski disfemizmi. Sve su kategorije povezane s temeljnim karakteristikama Gromačine poetike; njihova je svrha problem rješavanja egzistencijalne tjeskobe.⁹

njegovo vježbanje (drugi dio tvrdnje je istinit, ali učenje književnoumjetničkog stila nije nalik blijedom uvježbavanju i stilskim vježbama, već ozbiljnom vezanošću za talent, a i nisam siguran koliko bi prosječnih govornika hrvatskog jezika naučilo, tj. izvježbalo stilsku vježbu), pisanju na standardnom jeziku i povremenoj lekturi određenih pisaca da bi se uskladili s normom (kad bi se velika količina suvremene književne baštine (posebno lirske) "prevela" na standardni jezik i normirala, mogli bismo objaviti smrt nekim zanimljivim i zaumnim stilističkim istraživanjima) – komentar u zagradama (T. L.). Noviji su uvidi u funkcionalnostilsku problematiku iznjedrili viđenje književnoumjetničkog stila kao konglomerata raznih stilova i time otvorili novi put u proučavanje (Kovačević, Badurina 2001; Simić, Jovanović 2002). Suzdržat ćemo se od načelnog stava prema ovoj problematici, ali priklonit ćemo se posljednjim autorima jer i ovaj rad, tj. analiza zadanoga predloška, baca svjetlo na neprokrčene putove suvremene književnosti i njezine višeslojnosti čak i u pogledu elemenata pričvršćenih za funkcionalno diferenciranje jezične materije.

⁸ O tropološkoj prirodi i poroznoj granici s metaforom je bilo riječi. Tvorba eufemizma hiperbolom, litotom ili ironijom svakako je legitimna što može ukazivati na pitanje njegove postojanosti u tropološkom sustavu ili tijesnoj međuovisnosti s tim figurama. Nismo razmišljali o tome i distancirat ćemo se od iznošenja nekih cjelovitijih sudova.

⁹ Za razumijevanje svakog eufemizma potrebno je imati u vidu kontekst pjesme u kojoj se nalazi.

3.1. Metaforički eufemizmi

3.1.1. *njene žute mokre oči* (Imenička sintagma s dvama sročnim atributima je metaforizirana sastavnicom *žute*¹⁰, sastavnicu *mokre* teško bismo mogli okarakterizirati kao metaforičku jer je empirijski poznato da oko može biti mokro od suza, no upravo ta karakteristika daje eufemističku težinu sintagmi koju ne bi imao neki doslovniji korelat kao što je *suzno* ili *uplakano oko*.)

3.1.2. *kroz tanak kartonski zid slušaš njihove razgovore / ljubazno isprekidane telefonske rečenice* (Drugi je stih metaforičko-eufemistička sintagma kojom se metaforizira sastavnica *razgovore*, a načinski prilog *ljubazno* eufemizira metaforu.)

3.1.3. *dugački crni kaput, siva svjetlost na njezinom licu* (Višečlana metaforička sintagma *siva svjetlost na njezinom licu* eufemistički je izraz raspoloženja lirskoga subjekta.)

3.1.4. *ipak, predobro te poznajem. / nećeš nazvati nikoga od njih. / nećeš narušavati tišinu.* (U posljednjem je stihu data sintagmatska metafora tvorena jakim glagolskim upravljanjem *narušavati tišinu* koja je u eufemističkoj funkciji umanjenja *tišine* koja je vjerojatno metafora egzistencijalnoga *beda* čime se približavamo poroznoj granici s metaforičko-ironijskim eufemizmima.)

3.1.5. *pričamo o životu / o svim tim čudnim stvarima* (Vidna metaforizacija s eufemističkim predznakom.)

3.1.6. *volim bacati tvoje krakate noge / lijevo desno po krevetu / i okretati te / kao da si mala beba a ja ti presvlačim pelene* (Metaforička eufemizacija potencijalnoga vulgarizma data je u obliku pjesničke slike.)

3.2. Ironijski eufemizmi¹¹

3.2.1. *bio je krasan sprovod* (Ironiziranje i eufemističko sniženje sastavnice *sprovod* sastavnicom *krasan*.)

¹⁰ Za kriterij metaforičnosti ove sintagme navodim interakcionističku teoriju metafore (Blek, Birdslis, u: Kojen 1986) koja je iznijela tezu da svaka nedoslovna upotreba riječi može biti proglašena metaforičkom. Prvu bi sastavnicu u kombinaciji s imenicom (Ćorac 1982: 253), autor lingvostilističke hrestomantije o metafori, nazvao metaforičkim epitetom i taj bismo termin mogli cijeniti zbog metaforološke istraživačke tradicije. Međutim, nije li riječ o metafori ako se radi o riječima čiji su semovi nespojivi ili teško spojivi? Time se možemo zapitati nije li epitet vrsta metafore jer je kriterij njegove detekcije značenjska nesnošljivost s imenicom. Sve su ovo samo poticaji za neka daljnja razmišljanja.

¹¹ Kontaminacija eufemizma ironijom stvara zanimljivu tropološku strukturu koja je možda najprisutnija u ovom tekstu. Problem se javlja pri definiranju ironije i njezina značaja. Ironija se ubraja u trope (Wales 1990: 468; Stojanović 1984: 42; Jankélévitch 1989: 42; Kvintilijan, u: Brčko 1995: 73), ali osim toga postoji mnogo spekulacija o njoj kao književnoj vrsti (Jankélévitch 1989: 42) ili kao o općem mehanizmu organizacije i funkcioniranja nekog teksta. (Škvorc 2003: 9) Njezina je semantika problem stalnih neslaganja; upitno je kako je detektirati u tekstu, koje posljedice ona ima na smisao teksta i na koje opće probleme ukazuje u svijetu značenja (Stojanović 1984: 51) Neki je čak poistovjećuju s litotom kao njezinim izvornim oblikom (Jankélévitch 1992: 84). Novija istraživanja usmjerila su se sociolingvističkom, a poglavito pragmalingvi-

3.2.2. *zahvatio te jedan od onih / post sindroma / kada si čovjek ne može 100 % zagaranirati / da je odlazak kod frizera / bio mudra odluka* (Ironizaciji bitno doprinose žargonizmi *post sindroma* i brojčano iskazan *sto posto*, tj. žargonska upotreba postojeće standardne riječi “postsindrom” često izvedene metaforizacijom (Bugarski 2006: 22).)

3.2.3. *nasukali se u te izloge¹² / krvavih pregača punih muha / koje na njima stvaraju nove naraštaje* (Podcrtani stih je ironijski eufemizam za neku potencijalnu disfemističku sastavnicu (vjerojatno vulgarizam) koja bi se ovdje mogla pojaviti.)

3.2.4. *na to mjesto, ozbiljno to mislim, / treba ići* (Ironijski eufemizam dat u obliku višечlane sintagme koja je vrlo sugestivno intonirana.)

3.2.5. *dobro pogledaj sve stvari koje te okružuju / i razmisli što od toga možeš izvući za sebe / uvjeren sam da u džepu svojih modernih hlača / nosiš mali notesčić / pun vještih kalkulacija* (Cijeli je ulomak ironijski obilježen, a sastavnica *mali notesčić* je ironijski eufemizam koji u kombinaciji sa sastavnicom *vještih kalkulacija* pojačava ironijsku dimenziju borbe protiv egzistencijalne tjeskobe.)

3.2.6. *ti i tvoja svilena pidžama trebate biti zadovoljni / kada uvečer, prije sna / vršite slatki obračun vaših dnevnih troškova* (Ovaj je segment u cijelosti ironičan, a težište je u sintagmi *slatki obračun dnevnih troškova* kojom je izvršena ironijska eufemizacija. Pridjev *slatki* nosi najveću stilogenost ove sintagme u datom kontekstu.)

3.2.7. *da je došlo do okršaja / bio bi dovoljan udarac mojom miroljubivom / torbom / i ta usijana glupa čelava glava / bila bi pobijedena od običnog smrznutog pileta* (Sastavnica *pobijedena* je eufemističko-ironijska zamjena za sastavnice tipa *smrskana, raskomadana* ili neku sličnu sastavnicu koja bi u ovom kontekstu došla.)

3.2.8. *kako je malo potrebno da izađete iz života. / kako je malo potrebno da sasvim izgubite taj osjećaj.* (Metaforička sintagma *izaći iz života* je eufemističko-ironijska zamjena za neki sličan izraz s vulgarnijim konotacijama.)

3.3. Metaforičko-ironijski eufemizmi

3.3.1. *ovo je vrijeme otežalog disanja / kada srčani bolesnici umiru nečujnom, otmjenom smrću / a novi stanari živahno unose kartonske kutije / prije no što su iz njihovih stanova / stigli provjetriti smrt* (Podcrtane su metaforizacije koje oslabljuju iskaz s ironijskim odmakom.)

stičkom aspektu proučavanja ironije. (Bricko 1991; Wilson i Speerber 1988). Ne ulazeći u zakučaste prostore svih mogućih aspekata analize, naglasit ćemo da je u ovom (kao i u svakom) primjeru, nužno razumijevanje konteksta Gromačine poezije da bi se uprisutnila svijest o ironiji kao jednom od sredstava borbe protiv egzistencijalnog beda.

¹² Stih *Nasukali se u te izloge* sadrži pogrešnu rekciju glagola *nasukati se*. Možemo li to pripisati Bagičevoj primjedbi o svekoliko ogrješenje suvremenika u gramatiku i pravopis (Bagić 2004: 108), nekom stilskom razlogu ili općem uklapanju u zakonitosti razgovornoga stila u kojima se njezina poezija većim dijelom ogleda?

3.3.2. *psi koji glođu kosti su široke ruke / na njihovim licima sija zadovoljstvo / ne propuštaju niti jedno izdanje novina / savršeno su informirani* (Sintagma *psi koji glođu kosti* je vrlo vjerojatno metafora za otpadnike. Ironizacija i eufemizacija su date podcrtanim izrazima od kojih je *široke ruke* frazemskoga podrijetla.)

3.3.3. *ta savršena hermafrodijska gibanica* (Metaforička sintagma kojom se ironijski stišava prijašnji kontekst u kojem se tematiziraju debeli ljudi.)

3.3.4. *dok drugi uvlače brade u usjke svojih uskih kaputa* (Metaforičko-ironijska narav višečlane sintagme *uvući bradu u usjek svog uskog kaputa* kojom se ironiziraju skorojevići prema običnim ljudima koji su pozitivno konotirani u sveopćem egzistencijalnom *bedu* Gromačina pjesničkog diskurza.)

3.3.5. *Razije, Zurifeta i Nurke / ali sada s malim zamotuljcima u ruci* (Metaforičko-eufemistička sintagma kojom se ironizirano opisuje novorođenče.)

3.4. Hiperbolički disfemizmi¹³

3.4.1. *hej, momci, jeste li svjesni da izgledate prokleta dobro* (Podcrtani dio je hiperboličan, ali kod ove sintagme postoji problem što se leksem *prokleta* koji je svojim denotatom disfemizam upotrebljava u pozitivnoj konotaciji dobivenoj metaforičkim prijenosom na intenzifikator *jako* ili *izrazito* tako da bi ova sintagma bila uvjetno rečeno hiperbolički disfemistička.)¹⁴

3.4.2. *sinoć kad sam s dečkima izlazio na pivu / stari je opet počeo srati / da godinu dana nisam dao ni ispita / da živim kao stoka pijana / parazit i svinja* (Disfemistička nabranja u svrhu hiperbolizacije, a sastavnice su žargonizmi.)

¹³ Kontaminacija disfemizma hiperbolom je jedna od, čini nam se, logičnijih tropoloških rješenja u ovom tekstu. Već smo naglasili da su disfemizmi nazvani i tabu – riječima što više artikulira njihovu kulturološku, a ne lingvističku pozadinu. Oni su u svom temeljnom značenju denotati, a u ovom pjesničkom tekstu se pune konotacijama ili se određene jedinice stavljaju u njihovu službu, stoga možemo govoriti o *disfemističkim obradama* (T. L.). U disfemizme u ovoj poeziji možemo ubrojiti žargonizme, kolokvijalizme, vulgarizme, no ne moramo to pretjerano isključivo shvaćati jer se u nekim slučajevima oni javljaju kao i u svom resemantiziranom obličju (kao što smo vidjeli u primjeru jednog od eufemizama). Te sastavnice zovemo disfemizmima isključivo zbog poštivanja znanstvenog formalizma bavljenja istim, ali oni u ovom pjesničkom tekstu stoje kao ravnopravne jedinice uklopljene u generička obilježja razgovornoga stila kojem je tvoren ovaj tekst. Hiperbola kao trop pretjerivanja uvelike služi intenzifikaciji egzistencijalnoga beda i time je vješto uklopljena u semantičke silnice ovoga teksta. Ona je svrstana među trope (Wales 1990: 222; Kotlar, Tomas 2004: 50). Kao svaki trop, svojim figurativnim obratom otvara nove, moguće svjetove i može biti prisutna u različitim sintagmatskim dimenzijama (od sintagme do rečenice i teksta) (Ravazzoli, u: Kotlar, Tomas 2004: 50). Stanivuković (1995: 225) sagledava vjerojatni ili mogući svijet koji se dobiva hiperbolom i ta se jezična slika u odnosu na svoju konceptualnu podlogu u dihotomijskom odnosu naziva *operativno djelovanje hiperbole*. (podcrtao T. L.) Zadovoljavajuće operativno djelovanje hiperbole u datom kontekstu uvjet je njezina stilskog učinka. Taj je stilski učinak ovdje izvanredno postignut i hiperbola se uz disfemizam izvrsno očituje u tvorbi pjesničkih slika koje čine tkivo egzistencijalnog beda.

¹⁴ Takve tipove hiperbola Manuela Kotlar i Valter Tomas nazivaju *hiperkodificiranim hiperbolama svako-dnevnog diskursa* i vezuju ih za žargon ili vulgarni stilistički registar.

3.4.3. *da je moj stari turbo bed tip / a ja sam poštenjak do jaja* (Disfemističko-hiperbolički izrazi koji pripadaju žargonskoj frazeologiji.)

3.4.4. *zato češ i krepati na toj zemlji / zajedno s tim krdom nezadovoljnih, bolesnih ljudi / davno odustalih od života* (Podcrtana je sastavnica disfemistička, a dolazi iz kolokvijalističkoga diskurza i predstavlja “srž” ove hiperbole koja se samo proširuje sastavnicama iz sljedećih stihova.)

3.4.5. *te osušene vrtove, tu sparušenu travu i drač / na ostavljenoj zemlji koja nikog ne zanima, / punoj vlage i zadaha truleži* (Jedan pravi disfemizam “trulež” i ostali “metaforički” disfemizmi koji se nabrajaju u svrhu hiperbole.)

3.5. Metaforički disfemizmi

3.5.1. *ne obaziru se na fleke po jastučnicama / ni na mrvice kruha po plahtama / na dlake, strije, celulitis / niti na proširene venske tračnice* (Posljednja podcrtana jedinica je metaforička sintagma kojom je oblikovan disfemizam, a ostale podcrtane jedinice su disfemizmi.)

3.5.2. *treba dobro isprebijati pločice u kupaoni /... / treba pobiti sve te gnjide / i otvoriti rešetke životinji koja mora izaći* (Ovaj bismo metaforički disfemizam mogli shvatiti i kao metaforičko-hiperbolički što nam pruža uvid u mogućnost stvaranja još jednoga tropološkog tipa, ali on se pojavljuje sporadično.)

3.5.3. *pošteno sam se udrvenila kruškovačom* (Metaforiziran je kolokvijalni frazem *udrveniti se alkoholom* koji je u ovom kontekstu disfemizam.)

3.5.4. *“dobri stari Tin, još se nije riješio tog otrova”* (Disfemistička metaforizacija sastavnice *alkoholno piće*.)

3.5.5. *i istresala tu prljavu sadržinu na krevet* (Disfemistička metaforizacija sastavnice *novac*.)

3.6. Ironijski disfemizmi

3.6.1. *ima nekih stvari u tom jebenom životu / koje te stvarno uspiju u uvjeriti u to / da si jebena sretna budala / jer živiš* (Disfemizmi koji intenziviraju ironijsku dimenziju ovih stihova.)

3.6.2. *sjeti se nekih trenutaka u životu / koji izgledaju otprilike ovako: / vani je užasna zima a ti stojiš / na obali hladne rijeke / u koju treba istog trena skočiti / ako želiš da se nešto promijeni u bilo kojem smislu* (disfemistička obrada motiva samoubojstva na ironijski način)

3.6.3. *ali ono o čemu sam zapravo htjela govoriti / je njihovo salo / užasno, tusto, nepokretno, masno salo / opkoljeni njime, izgubiše već dobar dio ljudske / fizionomije / kojom pristigoše na svijet, / i polako, ali sasvim sigurno / počеше nalikovati onima koji su napunili*

želuce / a koji su, sasvim slučajno, / također ljubitelji bundeve i žira (Disfemistička ironizacija debelih ljudi i njihove sličnosti sa svinjama.)

3.6.4. *party je završen i treba spavati / treba se odmoriti od okrutne radosti / zaboraviti, dovraga, dobro raspoloženje* (Podcrtana je sastavnica disfemizama, a stihovi su ironijski postavljeni prema doživljaju nekoga ljepšeg trenutka u sveopćoj egzistencijalnoj tjeskobi.)

4. Zaključak

Svi navedeni tropološki tipovi pružaju uvid u razvedenost tropološkoga polja Gromačine stvarnosne poezije. Denotativni ključ čitanja pokazao se nedostatnim i ovaj bi rad trebao skrenuti pozornost na konotativni smijeh njezina pjesničkog teksta, ali i stvarnosnoga diskurza ostalih pjesnika 90-ih. Izvedeni tropološki sustav koji je pričvršćen za stilografsku matricu razgovornog i novinarskog diskurza¹⁵ nikako ne predstavlja čvrste tipove kontaminiranih eufemizama i disfemizama, već jedan mogući uvid. Svi se tipovi mogu razrađivati i dopunjavati i hibridizacija može biti znatno veća, ali treba samo upozoriti da su oni dio valovlja fenoteksta ove poezije na koju se nije obraćala pozornost. Sljedeći radovi vezani za ovu temu mogu produbiti problem tropološkoga modeliranja ovog nadasve složenog diskurzivnog polja i otvoriti nove smjernice u kritičkim, estetskim i književnoteorijskim iščitavanjima.

Izvori

Gromača, Tatjana, *Nešto nije u redu*, Meandar, Zagreb, 2000.

Sablić Tomić, Helena, *Dnevnik nevidljivoga*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.

Literatura

Allan, Keith; Burrige, Kate, *Euphemism&Dysphemism: Language used as Shield and Weapon*, Oxford University Press, New York, 1991.

Allan, Keith; Burrige, Kate, *Forbidden Words (Taboo and the Censoring the Language)*, Cambridge University Press, New York, 2006.

Bagić, Krešimir, *Brisani prostor: kritike*, Meandar, Zagreb, 2002.

Bagić, Krešimir, *Treba li pisati kako dobri pisci pišu*, Disput, Zagreb, 2004.

Benčić Rimay, Tea, *I bude šuma (mala studija o poeziji žena)*, Altagama, Zagreb, 2005.

Bricko, Marina, *Ironija kao govorni čin*, SOL, 12 – 13, god. 6, sv. 1 – 2, 1991., str. 25 – 38.

Bricko, Marina, *Topika i ironija u helenističkom epigramu* (doktorska disertacija u rukopisu), 1995.

¹⁵ Navedeni primjeri najvećim su dijelom razgovornostilske provenijencije, ali u Dodatku možemo vidjeti i primjere u kojima je okolina satkana i od novinarskostilskih jezičnih fragmenata.

- Bugarski, Ranko, *Žargon*, XX vek, Beograd, 2006.
- Ćorac, Milorad, *Metaforski lingvistilemi*, Privredno – finansijski zavod, Beograd, 1982.
- Damjanović, Marijan, *Tabu – riječi i eufemizmi u jeziku*, Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja / Ogranak Matice hrvatske Osijek, god. 15, 1997., str. 111 – 117.
- Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
- Goodman, Nelson, *Načini svjetotvorstva*, Disput, Zagreb, 2008.
- Grice, Henry Paul, “Logika i razgovor”, u: *Kontekst i značenje* (ur. N. Mišćević / M. Potrč), Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1987., str. 55 – 67.
- Guiraud, Pierre, *Stilistika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1964.
- Hudeček, Lana, “Hrvatski jezik i jezik književnosti”, u: *Raslojavanje jezika i književnosti*: zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole, Zagreb, 2005., str. 60 – 75.
- Jankélévitch, Vladimir, *Ironija*, Sremski Karlovci, 1989.
- Katnić-Bakaršić, Marina, *Stilistika*, Svjetlost, Sarajevo, 2001.
- Kotlar, Manuela-Tomas, Valter, *Hiperbola Stefana Bennija*, Edit Rijeka, Rijeka, 2004.
- Kovačević, Marina; Badurina, Lada, *Raslojavanje jezične stvarnosti*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 2001.
- Kuna, Branko, “Identifikacija eufemizama i njihova tvorba u hrvatskom jeziku”, *Fluminensia*, god. 19, br. 1, 2007., str. 95 – 113.
- Metafora, figure i značenje*, ur. Leon Kojen, Prosveta, Beograd, 1986.
- Mićanović, Miroslav, *Kako ti misliš dalje živjeti*, Quorum, god. 16, br. 3, 2001., str. 11 – 15.
- Molinié, Georges, *Stilistika*, Ceres, Zagreb, 2002.
- Mrkonjić, Zvonimir, *Prijevoji pjesništva II*, Altagama, Zagreb, 2006.
- Pasini, Dinka, *Funkcije eufemizama u hrvatskom jeziku* (magistarski rad), 2003.
- Perišić, Robert, *Pogovor Gromačinoj zbirci “Nešto nije u redu”*, Meandar, Zagreb, nepaginirano, 2000.
- Pranjić, Krunoslav, *Jezik i književno djelo – ogleđi za lingvostilističku analizu književnih tekstova*, Školska knjiga, Zagreb, 1968.
- Raffaelli, Ida, “O konotaciji”, *Strani jezici*, god. 26, 1997., br. 4, str. 405 – 416.
- Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.
- Simić, Radoje; Jovanović, Jelena, *Osnovi teorije funkcionalnih stilova*, Jasen, Beograd, 2002.
- Sorel, Sanjin, *Isto i različito: antologija i studija pjesničkog naraštaja devedesetih*, V. B. Z., Zagreb, 2006.
- Stanivuković, Goran, “Hiperbola u kontekstu engleske renesansne književnosti”, u: *Tropi i figure* (ur. Ž. Benčić i D. Fališevac), Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1995.

- Stojanović, Dragan, *Ironija i značenje*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
- Škreb, Zdenko; Stamać, Ante, *Uvod u književnost: teorija, metodologija*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Škvorc, Boris, *Ironija i roman u Krležinim labirintima: (ponovno) iščitavanje žarišta u romanima Miroslava Krleže*, Naklada MD, Zagreb, 2003.
- Tošović, Branko, *Funkcionalni stilovi*, Svjetlost, Sarajevo, 1988.
- Vuković, Tvrtko, "U pjesništvu više od njega samog (simptomatologija hrvatskog pjesništva 90-ih)", *Quorum*, 5 / 6, 2001., str. 263 – 289.
- Wales, Katie, *Dictionary of stylistics*, Longman, New York, 1990.
- Wilson, Deidre; Sperber, Dan, *Relevance: Communication and cognition*, Harvard University Press, London, 1988.
- www.hrvatskiplus.org/prilozi/dokumenti/anagram/Vukovic_Subverzija.pdf.

SUMMARY

Tin Lemac

DYSPHEMISTIC DENTS AND EUPHEMISTIC ALIGNMENTS OF THE POETIC TEXT OF TATJANA GROMAČA

This article is based on the research of the figurative field of the poetic text of Tatjana Gromača. The anterior readings of this text were basically oriented on the critical and literary theoretical researches and contextualization in the domain of the poetry of reality in the nineties of the twentieth century. The main semantic characteristic of that poetic language is its denotation and all descriptions added in that domain. The part of the tropological analysis tries to improve that it can't be read only in that semantic key and that is important to research the stratum of connotations in this text and revalorize some thesis related to poetics of this author. It is concluded that euphemisms and dysphemisms are the most important tropological components that build this text and there are brought up six tropological types of them. They are metaphorical, ironical and metaphorically – ironical euphemisms and hyperbolic, metaphorical and ironical dysphemisms. This tropological model is not build up to its end and it can be start of the tropological and stylistic modeling of the poetic discourse of Tatjana Gromača.

Key words: *euphemism; dysphemism; connotation; poetry of reality; metaphore, irony; hyperbole*

DODATAK

Svi su citati dijelovi nekih Gromačinih pjesama. Ovdje ćemo iznijeti dijelove tih pjesama i nešto okoline u koju se ti citati uklapaju.

- 3.1.1. Gromača (2000: 7): (...) "Nepregledna pola suncokreta / koja nisu imala namjeru prestati. Njezine žute mokre oči. / Zaista se činilo da ima žute oči. / Nije govorila." (...)
- 3.1.2. Gromača (2000: 36): "Kroz tanak kartonski zid slušaš njihove razgovore / ljubazno isprekidane telefonske rečenice. / Lift je pokvaren. / Nema tople vode." (...)
- 3.1.3. Gromača (2000: 89): "Odlazi ujutro, vraća se nešto prije TV dnevnika. / Zapadno radno vrijeme. / Dugača crni kaput, siva svjetlost na njenom licu. / Kosa zataknuta iza uha. / U njenom sandučiću nema ništa / osim reklama za besplatnu dostavu pizze / i računa za vodu i grijanje." (...)
- 3.1.4. Gromača (2000: 94): "Možeš nazvati nekog od njih. / Mogli biste provesti ugodnu večer sa smijehom i bocama / vina. / Mogli biste se sjećati nečeg što je bilo i prepričavati / doživljaje. // Ipak, predobro te poznajem. / Nećeš nazvati nikog od njih. / Nećeš narušavati tišinu." //
- 3.1.5. Gromača (2000: 84): (...) "i nas troje, u mraku njene sobe / slušamo tužne balade o cirkuskim jahačicama / i pismima vojnika razočaranih / životom / i pričamo o životu / i svim tim čudnim stvarima / i negdje pred jutro moja prijateljica reče: / "teta Katica nije oteta, / to je bila šala našeg prijatelja!" //
- 3.1.6. Gromača (2000: 56): "Pusti mene da ti ja skinem / tih tri pari gaća / dvoje duge i jedne kratke. / Volim bacati tvoje krakate noge / lijevo desno po krevetu / i okretati te / kao da si mala beba a ja ti presvlačim pelene." //
- 3.2.1. Gromača (2000: 14): "Kad kaže *bio je krasan sprovod* / onda to znači / da po njenom / ima puno sprovoda / koji niti nisu bozna šta. / Koji su prošli nezapaženo." //
- 3.2.2. Gromača (2000: 18): "Dan je lijep i ti izlaziš iz frizerskog salona / svježje očišana. / Zahvatio te jedan od onih postsindroma / kada si čovjek ne može 100 % zagarantirati / da je odlazak kod frizera / bio mudra odluka." //
- 3.2.3. Gromača (2000: 19): "Stojim tu i gledam / mesari vise na dokovima svojih radnji. / Uglavili glave kao sidra / između telećih i ovčjih. / Nasukali se u te izloge / krvavih pregača punih muha / koje na njima stvaraju nove naraštaje. //
- 3.2.4. Gromača (2000: 20): "Ljubav / možeš je vidjeti na samo jednom sjecištu / meridijana i paralela. / Na to mjesto, ozbiljno to mislim / treba ići."

- 3.2.5. Gromača (2000: 72): “Dobro pogledaj sve stvari koje te okružuju / i razmisli što od toga možeš izvući za sebe / uvjeren sam da u džepu svojih modernih hlača / nosiš mali notesčić / pun vještih kalkulacija // Plus minus odozgo odozdo. // Mada znam da si ti u biti ležeran tip, savjetujem ti: / Ne udaljuj se od kuće bez tog notesa. / Ništa ne obećavaj ljudima. / Ne ulazi u kafić ako nisi siguran tko plaća. // Ti i tvoja svilena pidžama trebate biti zadovoljni / kada uvečer, prije sna / vršite slatki obračun vaših dnevnih troškova” //
- 3.2.6. vidi 3.2.5.
- 3.2.7. Gromača (2000: 77): “Zatim ustadoh, zajedno sa svojim smrznutim piletom u / torbi / koje mi je majka dala tog popodneva / jer sam ostala bez posla i dinara, / okrenuh leđa tim jadnicima / i udaljih se laganim korakom, bez pozdrava. / Da je došlo do okršaja / bio bi dovoljan udarac mojom miroljubivom / torbom / i ta usijana glupa ćelava glava / bila bi pobijedena od običnog smrznutog pileta.” //
- 3.2.8. Gromača (2000: 68): “Ne želim na ulicu. / Ne među ljude. / Kako je malo potrebno da izađete iz života. / Kako je malo potrebno da sasvim izgubite taj osjećaj.” //
- 3.3.1. Gromača (2000: 63): “Širom otvoreni balkoni iznad puštali su zvukove / dnevne rutine / zveckanja posuđa i povlačenja vode u WC-u. // Ovo je vrijeme otežalog disanja / kada srčani bolesnici umiru nečujnom, otmjenom smrću / a novi stanari živahno unose kartonske kutije / prije no što su iz njihovih stanova / stigli provjetriti smrt.” //
- 3.3.2. Gromača (2000: 88): “Ah, evo stiže njihov capuccino! / Ne, oni će platiti! / Psi koji glođu kosti su široke ruke / Na njihovim licima sija zadovoljstvo / Ne propuštaju niti jedno izdanje novina / savršeno su informirani.” //
- 3.3.3. Gromača (2000: 30): “Nisu frustrirani gospodarsko političkim stanjem / u državi / ni lošim stambenim uvjetima / ta dva samodostatna stvora / ta savršena hermafroditiska gibanica.” //
- 3.3.4. Gromača (2000: 85): “Hej, momci, jeste li svjesni da izgledate prokleta dobro? / Jeste li svjesni da ste jedina bića koja ovdje bude strahopoštovanje? / Dok drugi uvlače brade u usjeko svojih uskih kaputa / vi širite svoja krila kao one ptičurine s televizije.” //
- 3.3.5. Gromača (2000: 79): “Razije, Zurifeta i Nurke, ali sada s malim zamotuljcima u ruci. / Slina im je još uvijek visila iz nosa / i još su uvijek obuvale lijevu cipelu / na desnu nogu / ali to se nije računalo / i mi više nismo mogle biti prijateljice / jer one su postale majke.” //

- 3.4.1. vidi 3.3.4.
- 3.4.2. Gromača (2000: 10): “Sinoć kad sam s dečkima izlazio na pivu / stari je opet počeo srati / da godinu dana nisam dao ni ispita / da živim kao stoka pijana / parazit i svinja. // (...) /Možda je to zato jer sam si pred očima isfurao film / kao moj stari je turbo bed tip / a ja sam mu ono poštenjak do jaja / koji mu fino frajerski zabija jednu ispod oka / i dvije iznad.”
- 3.4.3. vidi 3.4.2.
- 3.4.4. Gromača (2000: 73 – 74): “Ponovo si u vlaku / ponovo onaj isti potez ćeš povući / ružnoća koju ćeš s istom mučninom u želucu / halapljivo gutati / te osušene vrtove, tu sparušenu travu i drač / na ostavljenoj zemlji koja nikog ne zanima, / punoj vlage i zadaha truleži / (...) / zato ćeš i krepati na toj zemlji / zajedno s tim krdom nezadovoljnih, bolesnih ljudi / davno odustalih od života.” //
- 3.4.5. vidi 3.4.4.
- 3.5.1. vidi 3.3.3.
- 3.5.2. Gromača (2000: 12 – 13): “To ne može proći bez proklete kiše, magle i / sivih zgradurina / u koje ulaze ljudi beščutnih pogleda / (...) / treba dobro isprebijati pločice u kupaoni /... / treba pobiti sve te gnjide / i otvoriti rešetke životinji koja mora izaći.” //
- 3.5.3. Gromača (2000: 45): “Pošteno sam se udrvenila kruškovačom / hodala ulicom i vikala ljudima/ “Hej, tebe znam, znamo se od nekud. (...) Ima nekih stvari u tom jebenom životu / koje te stvarno uspiju uvjeriti u to / da si jebena sretna budala / jer živiš. / O tome sam razmišljala kad sam izišla van i hodala tim kvartom, znaš onim kod Frankove tvornice. / Makadam ulice, lipe u cvatu, kuće boje cigle i miris / pržene kave. Pruga koju upravo prelazim i / divlji vrisak vlaka koji juri. Kao da slušam vlastiti život.”
- 3.5.4. Gromača (2000: 80): “I mi uzdahnusmo i upitasmo / “dobri stari Tin, još se nije riješio tog otrova?” / i ona reče / ne znate vi njega! Taj i iz groba pije.”
- 3.5.5. Gromača (2000: 75): “Onda bi s vrećicom punom novaca / dotrčala u svoju iznajmljenu sobicu / s pogledom na sirotinjske balkone i dvorišta / i istresala tu prljavu sadržinu na krevet / prekriven dekom na kojoj je bila slika gole Venere”
- 3.6.1. vidi 3.5.3.
- 3.6.2. citirana je cijela pjesma (Gromača, 55)

- 3.6.3. Gromača (2000: 58): “željeznički radnici vraćaju se sa slobodnog vikenda / i kartaju belu / (...) / ali ono o čemu sam zapravo htjela govoriti / je njihovo salo / užasno, tusto, nepokretno, masno salo / opkoljeni njime, izgubiše već dobar dio ljudske / fizionomije / kojom pristigoše na svijet, / i polako, ali sasvim sigurno / počеше nalikovati onima koji su napunili želuca / a koji su, sasvim slučajno, / također ljubitelji bundeve i žira” //
- 3.6.4. Gromača (2000: 34): “Da hoće, mogao bih vas progutati i samljati / kao što ždere crne vreće / i novogodišnje jelke / koje kao ukočene leševe / vuku smetlari sivih lica. / party je završen i treba spavati / treba se odmoriti od okrutne radosti / zaboraviti, dovraga, dobro raspoloženje.” //